

КОЛХОЗИ И ОКТОБАР(*)

1. УВОД. — Велика октобарска револуција чију педесетогодишњицу прослављамо извршила је значајне промене у свим областима друштвеног живота. Посебан значај Октобар је имао за руско село, за милионе руских сељака широм простране земље. Непосредно за Октобар везане су промене у области друштвено-економских односа, а самим тим и правних односа на селу. В. И. Лењин је у први план историјских задатака радничке класе — поред обарања власти буржоазије и спахија истицао остваривање истинског савеза многомилонског сељаштва и радничке класе. Пут за остварење овога савеза, по Лењиновој замисли, био је преко кооперације у пољопривреди. Лењин је сматрао да се изградња социјализма на селу може на најједноставнији, најлакши и најдоступнији начин остварити кроз кооперацију⁽¹⁾. Само на тај начин, истицао је В. И. Лењин, може се остварити идеја да сваки ситни сељак учествује у изградњи социјализма⁽²⁾. Ове и друге идеје о кооперацији, које је Лењин у својим делима на много места истицао, добиле су свој пуни израз у лењинском кооперативном плану који је био основа нове друштвено-економске политике на совјетском селу. Па ипак потребно је нагласити, иако је скуп посвећен прослави Октобра, да су извесни лењински принципи у пракси у одређеним периодима развитка совјетског друштва били занемарени и нарушени. Посебно, ова примедба се односи на принцип добровољности ступања у пољопривредне кооперативе у периоду 1929/30. и каснијих година, за време доминације култа личности. Међутим, и поред ових застрањивања и огромне штете која је колхозима нанета у поменутом периоду, колхозни систем у СССР је једна од солидних основа совјетског социјалистичког друштва и један од сигурних путева ка изградњи социјализма и његовог прелаза у комунизам.

2. *Развитак кооперације, посебно колхоза на совјетском селу.* — Сутрадан по преузимању власти, 26. октобра (8. новембра) 1917. године на Сверуском конгресу совјета радничких и војничких депутата донета су два значајна правна акта нове револуционарне власти — Декрет о земљи и Сељачка порука (наказ) о земљи. Пошто се ради о врло значајним правним актима, а релативно кратким по обиму, посебно ћемо их навести. Тако Декрет о земљи гласи:

„1) Укида се спахијска својина на земљи без икакве накнаде,

2) Спахијска имања, земља царске породице, манастирска и црквена са целокупним живим и мртвим инвентаром, постројењима и свим при-

(1) В. И. Ленин: Сочинения, 4. изд., Ленинград, 1951, том 33, стр. 428.

(2) В. И. Ленин: нав. дело, том 33, стр. 428 и 429.

(*) Реферат за научни скуп „Октобарска револуција и народи Југославије”, Котор, 24—28. октобар 1967.

падајућим прелази на располагање општинским земљишним комитетима и обласним совјетима сељачких депутата све до Уставотворне скупштине.

3) Сваки квар на конфискованој имовини, која од сада припада читавом народу, представља тежак преступ и учинилац ће бити кажњен од револуционарног суда. Обласни совјети сељачких депутата предузеће све неопходне мере ради поштовања строгог реда при конфискацији спахијских имања, затим ради одређивања до којег обима и какви делови подлежу конфискацији, и даље за састављање тачног описа целокупне конфисковане имовине, и на крају за најстрожу револуционарну заштиту свега што прелази у народну имовину на земљи са својим постројењима, оруђима, стоком, резервама производа и другим.

4) Као руководство за остварење великог аграрног преображаја све до коначног решења Уставотворне скупштине мора свугде служити следећа сељачка порука, која је састављена на основу 242 месне сељачке поруке уредништва „Известија Сверуског Совјета Сељачких Депутата“ и објављена у броју 88, од 19. августа 1917. листа „Известија“.

5) Земља обичних сељака и обичних козака се не конфискује⁽³⁾.

Сељачка порука о земљи садржи следећа правила:

Питање земље у потпуности може бити решено само од стране свенародне Уставотворне скупштине. А затим се истиче да најправедније решење аграрног питања мора бити следеће: 1) Право приватне својине на земљу укида се за увек, земља не може бити предмет продаје, куповине ни давања у закуп или залог, нити на било који начин отуђивана. Сва конфискована и национализована земља (државна, царска, министарска, манастирска, црквена, мајоратска, приватносопственичка, друштвена, сељачка и друга) претвара се у свенародну и предаје се на коришћење онима који је обрађују.

2) Природна богатства и све што има општедржавни значај предаје се држави на искључиво коришћење.

3) Делови земље под високим културама (вртови, расадници, оранжерије и сл.) не подлежу подели, већ се претварају у огледна добра и предају на искључиво коришћење држави или општини према обиму и значају тих добара.

4) За ергеле, сточарске и живинарске станице важи исто што и за објекте под тач. 3.

5) Сав пољопривредни инвентар конфискованог земљишта, живи и мртви, прелази без накнаде у искључиво коришћење државе или општина зависно од величине и њиховог значаја. Конфискација се не односи на ситне сељаке (са мало земље).

6) Право коришћења земље припада свим грађанима руске државе (без обзира на пол) који желе да је обрађују својим радом, радом своје породице или у заједници, и то до тог времена докле су у стању да је обрађују. Не дозвољава се најамни рад.

7) Искоришћавање земље мора бити подједнако, тј. земља се расподељује међу трудбеницима зависно од месних услова, по радној или потрошачкој норми. Облици искоришћавања земље морају бити потпуно сло-

(3) В. И. Ленин, нав. дело, том 26, стр. 226.

бодни, по домаћинству, засеоку, општини, артељу, и то како буду решила села и засеоци.

8) После одузимања сва земља улази у општенонародни земљишни фонд. Начин расподеле одређују месне и централне самоуправе почев од демократски образованих сеоских и градских општина, а завршавајући са централним обласним установама. Земљишни фонд биће подвргнут поновној расподели периодично у зависности од прираста становништва, подизања продуктивности и културе пољопривредног газдинства. Поред тога, предвиђен је и низ мера у случају одласка са земље, начина исплате за извршена побољшања, поступак у случају недовољног земљишног фонда за задовољење потреба месног становништва, пресељење и поступак пресељења⁽⁴⁾.

О значају ових правних аката Лењин је у свом чувеном кратком образложењу дао праву оцену. Он је истакао да је Влада радничко-сељачке револуције обавезна да на првом месту реши питање земље, питање које може умирити и задовољити огромне масе сељачке сиротиње. Истакао је да је то декрет, а не програм дејства, додајући да је Русија велика и да су месни услови у њој различити, па большевици верују да ће само сељаштво боље од било кога другог правилно решити то питање⁽⁵⁾. Лењин није имао илузија о томе да ће се Декретом и Сељачком поруком о земљи решити ствар. Сељачкој поруци се иначе приговарало да она потиче од социјалиста-револуционара, да она поред корисних мера предвиђа и оне које су неостварљиве и погрешне: једнаку расподелу земље, стварање малих газдинстава, поновну периодичну расподелу, пресељавање вишка становништва и редослед тога пресељавања и сл. Следили су многи правни акти совјетске власти најчешће у виду инструкција. Инструкције су, поред осталог, предвиђале постепено стварање разних облика колективног обрађивања земље. Ове инструкције, закони, декрети, упутства, одлуке и разни други правни акти представљали су правну основу за оснивање и развитак колхоза, колхозне својине и колхозног права. Потребно је посебно истаћи значај Инструкције од 4. децембра 1917. године⁽⁶⁾, где је било препоручено да се земља дели у првом реду задругама беземљаша и сеоских сиромашних газдинстава и производно-радним ортаклацима, друштвима. Следи Закон (декрет) о социјализацији земље од 19. фебруара 1918. године⁽⁷⁾, Одлука Сверуског Централног извршног комитета од 14. фебруара 1919. године; О социјалистичком земљишном уређењу и о мерама за прелаз ка социјалистичкој земљорадњи⁽⁸⁾. Такође одређени значај за развитак колхозног система имају и Декрет Савета народних комесара СССР од 2. новембра 1918. године⁽⁹⁾, као и две одлуке Народног комесаријата за пољопривреду РСФСР од 19. фебруара и 19. маја 1919. године⁽¹⁰⁾.

(4) В. И. Лењин: нав. дело, том 26, стр. 226—228.

(5) В. И. Лењин: нав. дело, том 26, стр. 229.

(6) СУ РСФСР, 1917, № 7, стр. 105.

(7) СУ РСФСР, 1918, № 25, стр. 346.

(8) СУ РСФСР, 1918, № 81, стр. 865, који се односи на образовање специјалног фонда ради предузимања мера за развитак пољопривреде.

(9) СУ РСФСР, 1919, № 4, стр. 43.

(10) Реч је о „Угледном (нормалњий) статуту пољопривредне комуне“ од 19. фебруара 1919. и о „Угледном статуту радних земљорадничких артеља“ од 19. маја 1919. године.

На крају овога првог периода развоја, непосредно после револуције истиче се по свом значају земљишни законик РСФСР од 1922. године. Овај Законик поред индивидуалних облика искоришћавања земље предвиђа и колективни, заједнички начин искоришћавања земље, и то од стране чланова друштва који сачињавају пољопривредну комуну, артељ (кооперативу) или заједницу за обраду земље (ТОЗ). У чл. 103—115. Законика предвиђене су опште обавезе свих колективних газдинстава, али тако да је остављена могућност врло широке иницијативе самим трудбеницима да зависно од конкретних услова у одређеном месту изврше избор у погледу форми и облика сарадње. Исти смисао има и Одлука СНК СССР од 22. августа 1924. године: О пољопривредној кооперацији⁽¹¹⁾.

Наведени акти совјетске власти, поред своје друштвене стране, посебно су значајни и са правног гледишта. Ови правни акти представљају зачетак једне посебне гране совјетског права — колхозног права. Истина, ова грана права није настала одједанпут већ постепено у извесном дужем периоду. У совјетској правној литератури постоје врло различите периодизације овога развитка. Ми ћемо прихватити периодизацију коју у својим радовима наводи већина савремених писаца о колхозном праву⁽¹²⁾.

3. — *Први период развитка колхоза и колхозног права.* — Овај период, као што је напред напоменуто, обухвата раздобље од октобра 1917. године до почетка потпуне колективизације 1929/30. године. Акти који су представљали правну основу за изградњу колхоза наведени су у претходној тачки и они представљају темељ на коме се изграђивао читав систем колхоза и колхозног права у СССР. Нарочито после Закона о социјализацији земље од 19. фебруара 1918. године⁽¹³⁾ почиње релативно интензиван рад на организовању првих државних, совхозних газдинстава (*совхоза*) и првих колхоза. Посебно треба истаћи да се онсивање првих колхоза вршило на добровољној основи. Сељаци су сами одлучивали да ли да приступе једном од колективних газдинстава или да остану на свом индивидуалном поседу.

На совјетском селу у овом периоду постоји више облика колективних газдинстава. Ови облици се разликују не само по правној форми већ и по томе што постоје различити друштвено-економски односи у њима. Реч је углавном о следећим облицима колективних газдинстава: 1) Заједница за колективну обраду земље (ТОЗ), 2) Пољопривредна комунa и 3) Пољопривредна задруга (артељ). Број ових газдинстава је постепено растао. У почетку је доминантан облик била пољопривредна комунa, али постепено су се сами сељаци све више опредељивали за пољопривредну задругу. Тако се већ крајем 1921. године пољопривредна задруга (артељ) појављује као основни облик колективног газдинства у совјетској пољопривреди. Настале промене у облику основног колективног газдинства знатно су утицале на проширење колективизације, пошто су у та газдин-

(11) СЗ СССР, 1924, № 5, стр. 61.

(12) Н. Д. Казанцев и колектив аутора, Колхозное право, Москва, 1962, стр. 43—47.

(13) У члану 35. Закон утврђује: „РСФСР, у циљу бржег достигнућа социјализма, укључује сваку помоћ (културну и материјалну) заједничкој обради земље, дајући предност радним комунистичким, артељним и задружним организацијама-газдинствима у односу на инокосна.“

ства почели да ступају и средњи сељаци (средњаци) док су чланови комуне били првенствено сиромашни сељаци и беземљаци⁽¹⁴⁾.

У овом периоду совјетска власт је прошла кроз највећа искушења. Удружени напад контрареволуционара, присталица царизма и спољна интервенција капиталистичких земаља претили су да потпуно угуше младу Совјетску републику. Тако период од 1918. до 1920. године, познат под именом „ратни комунизам“, представља борбу за самоодржање револуције и све снаге совјетског народа биле су усмерене у том правцу. Од тога да ли ће средњак бити за совјетску власт или против ње зависила је победа револуције у грађанском рату. В. И. Лењин је генијално предвидео да ће средње сељаштво бити на страни револуције само ако му се правилно приђе, наравно да он при томе није имао никаквих илузија. Лењин је сматрао да је питање социјалистичког преображаја села једно од основних и најосетљивијих питања победе револуције и изградње социјализма. Међутим, истовремено је истицао да сељак као продавац жита тежи ка буржоазији и ка слободној трговини, тј. назад ка „навикнутом“, старом „исконском“ капитализму⁽¹⁵⁾. Ипак, иако је био сасвим убеђен да се сељаштво због свог друштвено-економског положаја колеба између старог и новог друштва, он није био ни за какве насилне мере, већ је предвиђао тај преображај као дуготрајни процес који ће бити омогућен само солидном материјалном базом, применом технике — трактора, других пољопривредних машина и електрификацијом у земљорадњи у масовним размерама. Он је сматрао да ће та средства, материјална база уз правилно вођење политике од стране совјета, преобразити психологију и навике сељака, али да је за то потребан релативно дужи период⁽¹⁶⁾. Колико је ова политика према сељаштву била правилна потврђује не само победа у грађанском рату, него и то што се у том периоду, и поред изузетних и тако рећи несавладивих тешкоћа, број колективних газдинстава знатно увећао. Тако је, на пример, у 1918. години број колективних газдинстава у читавој земљи износио 1.579, да би се у 1919. години повећао на 6.188, а у 1921. години на 16.000⁽¹⁷⁾.

У грађанском рату совјетска власт је победила војнички, али је тешка економска ситуација створена дуготрајним разарањем претила да уништи тековине Октобра. Стога се совјетско руководство на челу са В. И. Лењином и одлучило за нову економску политику (НЕП). Укинут је принудни откуп и заведен порез у природи, који је 1925. године замењен новчаним порезом (порезом у новцу). Оштрица пореске политике била је усмерена против богатих сељака-кулака, који су иначе пружали најжешћи отпор совјетској власти. На почетку овога раздобља (раздобља НЕП) донет је Земљишни кодекс РСФСР. Основни задатак Законика је био да регулише земљишне односе на основу државне својине на земљи у инокосном сектору пољопривреде. Међутим, многобројне одредбе су непосредно регулисале и врло значајна питања колхозног права, односе у колективним газдинствима. У Земљишном законнику се утврђује особеност земљишног уређења пољопривредних комуна, пољопривредних задруга и заједница за

(14) Я. Ф. Миколенко и А. Н. Никитин: Колхозное право, Москва, 1946, стр. 17.

(15) В. И. Ленин, нав. дело, том 29, стр. 359.

(16) В. И. Ленин, нав. дело, том 29, стр. 187.

(17) Я. Ф. Миколенко и А. Н. Никитин, нав. дело, стр. 17—21.

колективну обраду земље. При уређењу ових односа истиче се лењински принцип да се колхозни начин привређивања и искоришћавања земље изграђује на основу добровољне сагласности корисника земље. То се постиже добровољним уједињавањем парцела које су на индивидуалном коришћењу или додељивањем земље заједницама трудебеника од стране државних органа који су одговорни за питања пољопривреде. Неопходно је ипак истаћи да је Земљишни законик уредио само основна питања у вези са искоришћавањем земље од стране колхоза. Он се није упустио у регулисање правних односа у оквиру колхоза, нити је разрадио структуралне облике колхозне изградње. У овим правним оквирима, које је поставио Земљишни законик као и напред наведени прописи, развијало се колхозно право и колхозни систем све до 1927. године. Почетком 1927. године (16. марта) донета је Одлука о колективним газдинствима⁽¹⁸⁾. Ова Одлука је предвиђала низ мера за учвршћење постојећих колхоза и изградњу нових. То је био први законодавни акт савезног значаја посвећен питањима колхозне изградње. Међутим, поред норми колхозног права овај правни акт је садржавао и низ правила која иначе решава земљишно (аграрно) право⁽¹⁹⁾. Убрзо затим донет је и Савезни закон о општим начелима о искоришћавању земље и земљишном уређењу СССР од 15. децембра 1928. године. Овим законом дата је ефикасна подршка свим облицима колективног искоришћавања земље, а у првом реду колхозима. Крајем 1928. године већ је било укупно преко 33.000 колхоза, али они су били мањег обима. У једном колхозу у просеку је било учлањено по 15 сељачких газдинстава, а просечна обрадива површина која је припадала једном колхозу износила је око 60 хектара. Број совхоза је крајем 1928. године износио 1.407, а било је свега 6 машинско-тракторских станица (МТС)⁽²⁰⁾. У целини овај први период, имајући у виду опште услове развоја, био је значајан за даљи развитак колхозног система и колхозног права, јер су у њему постављене основе тога развитка и стечена прва искуства у изградњи социјализма на совјетском селу.

4. — *Други период развитка колхоза и колхозног права.* — Други период обухвата раздобље од 1929. до 1938. године. Године 1929/30. пришла се наглој и масовној колективизацији совјетске пољопривреде. У овој акцији се само формално позивало на извесне демократске принципе при удруживању земљорадника. У пракси је принуда широко примењивана. У ствари, у многим крајевима дошло је до масовног притиска на сељачке масе и принуда различите врсте (политичких, административно-правних, економских и сл.). Добрим делом ове мере су у пракси објашњаване као борба против кулачких елемената (богатих сељака) и потреба да се кулаци ликвидирају као посебан слој сељаштва. Међутим, политичко-правни захват био је знатно шири од доктрине ликвидације „кулачества“ као класе или слоја.

Овај период је започео новембарским Пленумом ЦК ВКП(б) 1929. године, и то резолуцијом: О резултатима и даљим задацима колхозне из-

(18) СЗ СССР, 1927, № 15, стр. 161.

(19) Н. Д. Казенцев и др.: Колхозное право, Москва, 1962, стр. 43.

(20) Народное хозяйство СССР, Москва, Госиздат, стр. 10.

градње⁽²¹⁾. Циљ ове резолуције је био остваривање директива XV конгреса Партије о колективизацији пољопривреде, а затим следи нова одлука ЦК ВКП(б) од 5. јануара 1930. године: О темпу колективизације и мерама помоћи државе колхозној изградњи. Законодавни облик добиле су напред наведене одлуке партијских форума у Одлуци ЦИК и СНК (влада) СССР од 1. фебруара 1930. године⁽²²⁾. У овим документима је истакнута потреба бурног темпа изградње колхоза, пошто је оцењено да је већ изграђена материјална база за замену кулачког газдинства крупним колхозним газдинством. Савремени совјетски правни писци признају да је поред значајних успеха постигнутих у овој бурној акцији и развитку било местимично и врло грубих грешака и искривљивања партијске линије. Ове грешке су се испољавале у нарушавању принципа добровољности, у принудном подруштвљавању радне стоке, заобилажењу основног облика колхозног поретка и сл.⁽²³⁾. Према совјетским писцима, ове грешке су брзо уочене и ЦК ВКП(б) је већ 14. марта 1930. године морао да донесе нову Одлуку о борби против искривљивања партијске линије у колхозном покрету. Истим питањем бавио се и XVI конгрес ВКП(б), који је истакао следеће принципе: а) добровољност при ступању сељака у колхоз, б) основни облик колхоза на достигнутој етапи јесте пољопривредна задруга, в) активно учешће колхозника у управљању колективним газдинством у циљу стварања нове друштвене дисциплине у колхозу и повећања продуктивности рада, д) пружање помоћи колхозима од стране државе, и то организационе, материјалне и финансијске, е) недопустивост механичког преношења организације управљања совхозима на колхозе и ё) да се прелаз индивидуалног газдинства у колективно може остварити само на основу савеза радничке класе и сиромашних са средњим сељаком (средњаком)⁽²⁴⁾. Ове партијске директиве су касније нашле место у одговарајућим законским прописима. Тако је Централни извршни комитет СССР 30. јануара 1933. године донео Одлуку о учвршћењу колхоза⁽²⁵⁾. У овој одлуци се уређују питања организације колхоза, обрачунавања рада, утврђивања трудодана, учвршћења радне дисциплине, контроле над располагањем колхозном својином, учвршћења организације МТС и решавању питања материјалне, организационе и финансијске помоћи колхозима од стране државе.

У 1930. години појавио се први Угледни статут пољопривредне задруге (артеља). Овај акт је донет у законодавном поступку и представљао је основу даљег развоја колхозног права⁽²⁶⁾. Овај Угледни статут створен је на основу уопштавања праксе колхозне изградње тридесетих година и садржавао је одговарајућу разраду основних института колхозног права и колхозно-правних односа. Читава ова нормативна делатност се правно кондензује у Угледном статуту пољопривредне задруге усвојеном

(21) В.: Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов конференций и пленумов ЦК, 7. изд., часть II, Москва, 1953, стр. 522—523.

(22) СЗ СССР, 1930, № 9, стр. 105.

(23) И. Ф. Панкратов: Развитие науки колхозного права в СССР, Правоведение, 1962, № 2, стр. 77.

(24) В.: Коммунистическая партия, нав. дело, часть II, стр. 595—596.

(25) СЗ СССР, 1933, № 6, стр. 41.

(26) СЗ СССР, 1930, № 24, стр. 225.

на II савезном конгресу колхозника—ударника у фебруару 1935. године и потврђеном Одлуком СНК СССР од 17. фебруара 1935. године (27). Скоро сви принципи из Угледног статута пољопривредне задруге ушли су у Устав СССР од децембра 1936. године. Као резултат ове правне активности и мера предузиманих на њеној основи, и поред наведених грешака, постигнута је колективизација совјетског села. Тако је, на пример, 1. јула 1928. године у колхозима било удружено свега 3,9% сеоских газдинстава са 4,9% свих обрадивих површина. У току „великог прелома“, за пет година ситуација се из основа променила. У 1932. години у колхозима је било удружено 61,5% свих сеоских домаћинстава са 77,7⁹⁰% обрадивих површина, а на крају овога периода, 1937. године, било је 93⁹⁰% домаћинстава са 99,1% свих обрадивих површина удружених у 243.500 колхоза (28).

5. *Трећи период развика колхоза и колхозног права.* — Овај период обухвата раздобље од 1939. до 1953. године. У њему нема неке посебно значајне законодавне делатности, али се на основу постојећег законодавства и праксе у изградњи и сребивању колхоза развија правна теорија колхозног права и пише велики број радова из те области. Тако се овај период може назвати периодом организационог учвршћења колхозног система и унутрашњих односа у колхозу. У овом периоду је совјетски законодавац имао прилике да два пута озбиљније интервенише у области колхозног права (29). Тако је Савет народних комесара донео Одлуку о мерама за очување друштвене земље колхоза од распродаје, од 27. маја 1939. године (30) и Одлуку о мерама за ликвидацију повреда статута пољопривредне задруге у колхозима, од 19. септембра 1946. године (31).

6. *Четврти период у развикау колхоза и колхозног права.* — Овај период започиње септембарским Пленумом ЦК КПСС, 1953. године, и траје још и данас. Колхози и колхозно право у овом периоду доживљавају дубоке промене. Предузима се низ мера, и то како економских тако и организационо-правних, да би се обезбедила савремена пољопривредна производња. Посебно је значајно припајање машинско-тракторских станица колхозима на основу Закона о даљем развикау колхозног система и реорганизацији машинско-тракторских станица, од 31. марта 1958. године (32). Предузето је низ мера за укрупњавање колхоза (33). У ред значајнијих мера у овом периоду убраја се и Одлука ЦК КПСС од 26. марта 1965. године о неодложним мерама за даљи развикау пољопривреде (Мартовски

(27) Овај Угледни статут има снагу закона и сви колхози су дужни у складу са њим доносити своје статуте.

(28) Народное хозяйство СССР в 1956 г. и Статистический ежегодник, Москва, 1957, стр. 105—106.

(29) Н. Д. Казанцев: нав. дело, стр. 46—47.

(30) „Известия“ од 28. маја 1939. године.

(31) „Известия“ од 20. септембра 1946. године.

(32) „Ведомости Верховного Совета СССР“, 1958, № 7, стр. 146.

(33) Н. С. Хрушчов: Изградња комунизма у СССР и развикау пољопривреде, том 1, Москва, 1962, стр. 8—12 р, истиче да је већ у 1953. години услед спајања број колхоза опао на 94.000 (раније је било преко 240.000). Тако, на пример, у Московској области после реорганизације од 6.069 колхоза остало је свега 1.419, а обрадиве површине од просека 345 хектара по колхозу порасле су на 1.475 хектара, а слично је и са површинама пашњака, домаћинстава, насеља и за рад способних колхозника (од 67 на 249 за рад способних колхозника у једном колхозу) — подаци: Н. С. Хрушчов: нав. дело, том 7, стр. 462.

пленум). Значај ове одлуке је у томе што у први план ставља материјалну заинтересованост колхозника за повећање производње и продуктивности рада, која је до тада била занемарена.

У овом периоду се из основа мења систем обавеза колхоза према држави. Сви ови правни акти имају за основу тежњу да обим пољопривредне производње порасте услед материјалне заинтересованости и колхоза и колхозника, затим учвршћење колхозне својине као посебног облика социјалистичке својине и усавршавање унутрашњих имовинских односа у колхозу⁽³⁴⁾.

Последњих година совјетски колхози и совјетска пољопривреда уопште постижу значајне резултате и идеје Октобра на совјетском селу добијају пуну афирмацију.

7. *Наука колхозног права.* — Одмах после Октобарске револуције појавили су се и први радови из области колхозног права. Истина колхозна правна мисао се тих година развијала у два правца: а) одређена питања су посматрана и изучавана као део совјетског земљишног (аграрног) права, и б) друга правна питања која су се тичала колхозне изградње третирана су као саставни део совјетског кооперативног права. Један од првих правних писаца који је своје радове усмерио на изучавање совјетског колхозног права био је проф. Г. Гојхбарг. Он је правно анализирао Декрет о земљи и Декрет о социјализацији земље. У својим радовима дошао је до закључка да ситно сељачко газдинство и приватна својина на земљи не могу бити основа совјетског друштва. Затим је истицао да је постепено, добровољно и ненасиљно подруштвљавање земље и рада насупрот задатак учвршћења социјалистичког система. Залагао се за организацију производних пољопривредних добара, а не потрошачких организација⁽³⁵⁾.

Занимљива су и схватања И. И. Јевтихијева, проф. универзитета у Минску, који је у својим радовима истицао да Декретом о земљи није била извршена национализација земље, већ да је само била уништена уопште свака својина на земљи, па је тек Земљишним закоником од 1922. године правно извршена национализација⁽³⁶⁾.

Двадесетих година колхозна изградња је посматрана у оквиру општег кооперативног покрета (потрошачког, стамбеног, инвалидског и сл.). Међутим многи правни писци су истицали да је у питању једна специфична концепција. Тако су настале две кооперативно-правне теорије. Прву теорију су заступали Е. Н. Штандел, Д. М. Генкин, Ф. В. Баков који су истицали да између капиталистичке и социјалистичке кооперације постоје дубоке, корените разлике. Истицали су да у условима социјалистичке

(34) У том смислу Указ Президијума врховног савета СССР од 10. априла 1965. године, Ведомости Верховного Совета ССР, No 15, стр. 206, који се односи на измену пореског система, а представља знатно олакшање обавеза колхоза према друштвеној заједници (држави). Вредн истаћи и Одлуку Савета министарства СССР о указивању финансијске помоћи колхозима (СП СССР, 1965, № 8—9, стр. 53—58).

(35) А. Г. Гойхбарг: Социальное законодательство Советской республики, Москва, 1919; Социализм в сельском хозяйстве, 1919; Советское земельное право, Госиздат, Москва, 1921; Хозяйственное право, Госиздат, 1921, II изд. 1923; и Подруштвљење пољопривреде, Москва, 1918 (нав. према: И. Ф. Панкратов, *Правоведение*, 1961, № 1, стр. 50—56).

(36) И. Ф. Панкратов: Основные пути развития колхозно-правовой мысли, Правоведение, 1961, № 1, стр. 54.

изградње кооперација наступа као социјалистичка организација и облик удруживања трудбеника у изградњи социјализма. Они су истицали да је, иако кооперација самостално организује своју делатност, та делатност ипак усмеравана директивама совјетских државних органа и у општем интересу. Другу теорију су заступали Н. Озерцковскиј и А. Терехов истичући приватно-имовински карактер кооперације. Они су тврдили да је кооператива по својој природи приватно-имовинска организација која остварује своју делатност на основу самоуправљања и да не може трпети никакво страно мешање. Истицали су да кооперација у условима совјетске изградње има велике социјалне и културне задатке ⁽³⁷⁾.

Велики значај за даљи развитак правне мисли о колхозима имају радови И. Б. Новицког и Л. И. Дембоа. Професор Новицкиј је у својој студији расправљао питање карактера колхоза, пољопривредног колектива и утврдио да се он не може поистоветити са грађанско-правним ортаклуком или трговачким друштвом, да је реч о специфичној правној форми. Овај правни облик, према проф. Новицком, је посебан колектив за чије настајање је потребно да се донесе оснивачки акт, који представља уговор своје врсте, али који се не може посматрати као грађанскоправни акт, а поред тога потребан је и државни акт — регистрација. Осим тога неопходан је и статут усвојен од пољопривредног колектива, који има конституционални карактер. Аутор је истицао да основни принцип који мора да се обезбеди у пољопривредним колективима јесте принцип материјалне заинтересованости његових чланова и усклађивање општих и личних интереса ⁽³⁸⁾. Проф. Л. И. Дембо је изучавао колхозе као виши вид пољопривредне производне кооперације. Сматрао је да је за колхоз карактеристично уједињавање и подруштвљење средстава за производњу и земље, и да зависно од степена тога подруштвљавања постоје посебни видови колхоза. Посебно је детаљно изучавао питања у вези са наградом за рад у колхозу и питања уговорних односа колхоза са МТС ⁽³⁹⁾. Поред наведених аутора потребно је истаћи и редове Ј. Ф. Микољенка, Б. Комарова, Х. Д. Казанцева, А. Рускола, П. П. Пјатницког и А. П. Павлова ⁽⁴⁰⁾.

Потребно је посебно истаћи да се у совјетској правној теорији у области колхозног права као о централном правном питању расправљао о питању карактера колхозне својине. Ово питање је, судећи по литератури, заузимало посебно место у совјетској теорији колхозног права, а и у пракси других државних органа СССР, а нарочито судова.

8. *Питање колхозне својине.* — Поред низа нијанси у правној теорији постојала су два основна схватања карактера колхозне својине. Неки правни писци су сматрали да је колхозна својина по свом карактеру групна својина чланова колектива, а други да је то друштвена својина.

(37) И. Ф. Панкратов, нав. дело, *Правоведение*, 1962, No 2, стр. 77—80.

(38) И. Б. Новицкиј: Правовое положение сельскохозяйственных коллективов, Москва, 1929.

(39) Л. И. Дембо: Колхозное строительство и его правовые формы, Ленинград, 1930.

(40) Я. Ф. Миколенко: Колхозная собственность, *Советская Юстиция*, 1938, стр. 14; Б. Комаров: Объекты права колхозной собственности, *Советская Юстиция*, 1938, стр. 27—31; Н. Д. Казанцев: Правовые вопросы распределения доходов в колхозах, *Советская Юстиция*, 1935; А. П. Павлов: Предмет и система советского колхозного права.

Ова различита схватања су карактеристична за први период развитка колхоза и колхозног права (1917—1928). И поред врло јаког супротстављања, у совјетској правној теорији је преовладало схватање да колхозна својина нема карактер групне својине, да то није заједничка својина групе лица, што би у крајњој линији значило један посебни облик приватне својине, већ да је то посебан облик социјалистичке својине ⁽⁴¹⁾. За ово друго схватање карактера колхозне својине које је преовладало, по мишљењу великог броја совјетских правних писаца, налазио се поред друштвено-економских аргумената, чврст ослонац и у Грађанском закону РСФСР од 1922. године у члану 54: „Разликује се својина: а) државна (национализована и муниципализована), б) задружна, в) приватна.” У вези са овом одредбом истицало се да је совјетски законодавац јасно истакао да задружна својина нема никакве везе са групном својином, која је у принципу један облик приватне својине.

Знатне тешкоће су постојале и при одређивању субјекта колхозне својине, па се онда доводио у питање и карактер колхозне својине. Већина правних писаца је истицала да право коришћења, управљања и располагања припада искључиво одређеном колективу трудбеника. Подвлачило се да је субјект права колхозне својине поједини колхоз као правно лице и да је само он надлежан да управља колхозном имовином. Из оваквог резонувања, по нашем мишљењу, могао би се извести логичан закључак да, иако је колхозна својина истог типа као и државна (социјалистичка), она се за сада појављује у облику својине одређеног радног колектива. Наравно радни колектив — колхоз је састављен од мање-више тачно одређене групе трудбеника и чланова њихових породица, значи у крајњој линији одређене групе трудбеника. Међутим, совјетски писци у овој анализи нису ишли до краја у рашчлањавању овога појма, већ су се после констатације да право коришћења, управљања и располагања припада одређеном колективу задовољавали констатацијом да ће се у процесу свога развитка колхозна својина све више приближавати опште-народној својини ⁽⁴²⁾.

У почетку је било спорно питање објекта колхозне својине. Међутим касније су сви совјетски правни писци са извесним нијансама у приступу питања били јединствени у томе да је објект колхозне својине утврђен Уставом СССР од 1936. године и то у члановима 5, 6 и 8, као и одредбама Угледних правила—статута од 17. фебруара 1935. године. Наведене уставне одредбе утврђују да објект колхозне својине сачињавају: а) друштвена предузећа са живим и мртвим инвентаром, б) производи остварени у току колхозне производње, и в) друштвени објекти. Даљи развитак колхозног система и колхозне својине у пракси је недвосмислено показао да је врло тешко правним прописима утврдити који објекти могу бити у колхозној својини. Стога су неки правни писци сматрали да би требало избећи стриктно навођење у правним прописима који објекти могу бити у колхозној својини, већ да се треба задовољити општом правном формулом према којој би колхози могли имати право својине на свим

(41) Я. Ф. Миколенко и А. Н. Никитин: Колхозное право, Москва, 1946, стр. 99—101.

(42) Н. Т. Осидов: Ленинский кооперативный план и вопросы развития колхоза, Правоседение, 1960, No 2, стр. 77.

имовинским објектима, изузев оних који представљају искључиву својину совјетске државе ⁽⁴³⁾. Други тврде да би одређивање круга објеката колхозне својине требало да буде решено у колхозном законодавству, а не општом формулацијом. Општа формулација која одређује шта све може бити објект колхозне својине, сматрају ови совјетски правни писци ⁽⁴⁴⁾, не би била у складу са специјалном правном способношћу колхоза као правног лица. По овом схватању, у колхозном законодавству би било целесходно утврдити да друштвену својину колхоза сачињавају: а) друштвена предузећа са живим и мртвим инвентаром, б) друштвени објекти, в) машине, г) љеви и засади, д) производи добијени у процесу колхозне производње, е) новчана средства и други објекти неопходни колхозу за остварење пољопривредне производње, а такође и за задовољење других животних потреба колхозника, културних и друштвених ⁽⁴⁵⁾. Основ за овакво схватање објеката права колхозне својине дају одредбе Закона о даљем развоју колхозног система и реорганизацији машинско-тракторских станица од 31. марта 1958. године ⁽⁴⁶⁾. Овако широк круг објеката колхозне својине објашњава се чињеницом да је колхоз, у основи, социјалистичко предузеће које улази у јединствени систем националне планске привреде СССР, па је неопходно да располаже свим објектима који су потребни за његову нормалну и трајну привредну делатност. Коначно спор је решен најновијом кодификацијом совјетског грађанског права. Тако се у члану 100. Грађанског законика РСФСР од 1964. године, утврђује: „У својини колхоза, других задружних организација и њихових удружења налазе се њихова предузећа, установе за одмор и разоноду, зграде, уређаји, трактори, комбајни и друге машине, транспортна средства, стока за вучу и приплод, производи тих организација и друга имовина која одговара циљевима њихове делатности” ⁽⁴⁷⁾. И поред доношења Грађанског законика РСФСР од 1964. године, спор је у извесном смислу имао теоријски карактер. У пракси су основни објекти колхозне својине, почев од 1958. године, већ постали: трактори, комбајни, све врсте пољопривредних машина, транспортна средства, а наравно и средства која су и раније сматрана објектима колхозне својине: пољопривредни алат, привредне зграде и постројења, грађевине за културне и животне потребе колхозника, пољопривредни производи, новчана средства и др. Сматра се да су наведена средства, поред већ датог земљишта од стране совјетске државе на вечито и бесплатно коришћење, довољна да колхоз максимално и интензивно искористи земљиште и друге природне услове за повећање пољопривредне производње и побољшање животног стандарда

⁽⁴³⁾ Л. Н. Баховкина: К. вопросу об объектах колхозной собственности, *Советское государство и право*, 1958, No 7, стр. 26.

⁽⁴⁴⁾ О. А. Кичатова: К. вопросу об объектах колхозной собственности, *Правоведение*, 1960, No 1, стр. 75.

⁽⁴⁵⁾ О. А. Кичатова: нов. дело, стр. 75 и 76, слично Н. Д. Казашев и др.: *Колхозное право*, Москва, 1962, стр. 252.

⁽⁴⁶⁾ СП СССР, 1958, No 7, стр. 62.

⁽⁴⁷⁾ Види: Грађански законик РСФСР од 1964. године, Издање Института за Упоредно право, Београд, 1965, стр. 36—37. У чл. 101. се забрањује судско извршење на горе наведеним објектима и не може се вршити никаква принудна наплата по захтевима поверилаца из објеката која спадају у основна средства колхоза (средства су таксативно наведена).

удружених колхозника (48). Истина, иако се колхозна својина простира на врло широк круг објеката, она је ипак у извесном смислу ограничена. Тако колхози не могу имати право својине на земљишту, рудном богатству, шумама и другим објектима који су према Уставу СССР у државној односно општедруштвеној својини (све чешћи термин у совјетској правној литератури) (49). Сматра се такође да у колхозној својини не би могла бити таква индустријска предузећа која немају везе са пољопривредом или рударска предузећа, на пример рудник угља и слично (50). Мишљења смо да би ово питање требало посматрати шире. Наиме, питање објеката колхозне својине је уско повезано са питањем специјалне правне способности колхоза као правног лица. Колхоз је правно лице створено удруживањем радног сељаштва ради обављања и унапређења пољопривредне производње. Његова основна и допунска делатност утврђене су у статуту који је од стране надлежних органа тога колхоза усвојен у складу са Угледним статутом. Сматрамо да је било каква казуистика у овом питању и са гледишта совјетског права сувишна. Ако се на основу анализе низа прописа који су на снази у совјетском праву и који решавају ово питање изврши одређено сажимање, долази се до једне опште формулације која довољно јасно одређује круг објеката колхозне својине. Начелно, колхоз би могао стећи право својине на свим оним објектима који су неопходни за остваривање пољопривредне производње и чије је коришћење у непосредној вези са пољопривредном делатношћу — прерађивачка предузећа, затим на производима оствареним сопственом производњом и производњом својих погона, као и право својине на свим добрима неопходним за задовољење културних и животних потреба колхозника (51). По свему судећи, у праву би били они совјетски правни писци који се залажу за једну општу формулу да колхозна својина може обухватити и бити конституисана на свим објектима који нису у искључивој својини совјетске државе (52).

Значајно питање је и правна садржина колхозне својине. У погледу садржине права колхозне својине совјетски писци се знатно не разилазе. Постоји јединствен став да садржина права колхозне својине обухвата следећа овлашћења: држање, коришћење и располагање. Право (овлашћење) држања састоји се у томе да колхоз може поседовати све имовинске вредности које по закону могу бити у његовој својини. Овлашћење коришћења значи могућност и обавезу искоришћавања оруђа и других средстава за производњу, као и свих других имовинских вредности

(46) Члан 8. Устава СССР, гласи: „Земља, коју заузимају колхози, предаје им се на бесплатно и неограничено коришћење, тојест на вечито.“

(49) У члану 93. Грабанског законика РСФСР од 1964. се утврђује: „Социјалистичку својину чине: државна (општенародна) својина, својина колхоза, других задружних организација и њихових удружења, својина друштвених организација. — Лична својина представља једно средство за задовољење потреба грађана.“

(50) Н. Д. Казанцев и др.: Колхозное право, Москва, 1962, стр. 257.

(51) Постоји низ различитих схватања о правном режиму (објеката колхозне својине). Посебно се расправља питање шта обухвата појам „друштвена предузећа колхоза“. Неки закључују да се под овим појмом подразумевају све привредне делатности колхоза (земљорадња, сточарство и све помоћне делатности).

(52) У члану 95. Грабанског законика РСФСР је таксативно наведено шта све сачињава објекте државне својине.

од стране колхоза у чијој су својини. Ова могућност и обавеза искоришћавања имовинских вредности мора се вршити у циљу правилног вођења колхозне привреде и унапређења пољопривредне производње. Неопходно је приметити да је овде реч о једном више социолошком него правном објашњењу правног овлашћења коришћења. Совјетски правни писци говоре о „могућностима“ и „обавезности“ искоришћавања, не дајући при том довољно правно објашњење. Истина, у неким деловима се настоји да се ово схватање правно уобличи, а тада настају тешкоће јер се долази до закључка да својинско овлашћење једновремено садржи и „могућност“ и „обавезу“. Под појмом располагања подразумева се у совјетском праву, када је реч о колхозној својини, овлашћење колхоза да самостално спроводе организацију искоришћавања свих производних средстава, расподелу натуралних и новчаних прихода и искоришћавање осталих објеката колхозне својине. Такође ово овлашћење садржи и могућност отуђења, прибављања или издавајања једног дела ствари. Совјетски правни писци сматрају да ово овлашћење треба да се врши водећи рачуна о интересима совјетске државе, колхоза и колхозника⁽⁵³⁾. Приметимо да овако широко постављено право располагања не садржи само оно класично овлашћење које би иначе том појму одговарало — *ius abutendi*, већ практично оно садржи и низ обавеза. Према овим схватањима, овлашћење располагања би садржавало и неке обавезе које су испрелетане са управљањем колхозном имовином и имовинским вредностима у колхозној својини. То се најбоље види из даљег објашњења и анализе коју дају совјетски писци. Они овлашћење располагања ближе тумаче као право колхоза да преко својих органа управља целокупном колхозном имовином. На пример, да приликом доношења производног и финансијског плана и његовог остварења утврђује обим фондова и висину награде за рад колхозника, а самим тим решава се и питање отуђења и прибављања предмета колхозне својине тј. врши се овлашћење располагања као компоненте права колхозне својине. У совјетској правној теорији нарочито је детаљно разрађено питање обима овлашћења одређених органа колхоза у погледу располагања средствима колхозних фондова (неделивог фонда, фонда сопствених обртних средстава, фонда удела — учешћа, семенског основног фонда, семенског резервног фонда, основног фонда сточне хране и резервног фонда људске хране, фонда за помоћ незбринутим и неспособним за рад и фонда за културне потребе). Међутим, ова детаљна разрада конкретних овлашћења није посебно занимљива, јер је реч само о непосредној примени права располагања објектима колхозне својине.

Напред изнето схватање права располагања, са правног гледишта, није на месту, јер се једновремено говори и о овлашћењима и о обавезама у једном истом појму. Много је исправније говорити о овлашћењима која су евентуално ограничена одређеним прописима или другим актима које доноси сам колхоз на основу законских овлашћења (стагута, одлуке скупштине колхоза и сл.). Строго узевши, када се каже да одговорни органи у колхозу могу располагати колхозном својином у складу са интересом државе, колхозника и колхоза није се ништа правно одре-

(53) Н. Д. Казанцев и др.: Колхозное право, Москва, 1962, стр. 258 и даље.

Бено рекло. Пре свега, то су три различита правна субјекта, па је немогуће да се њихови конкретни интереси у сваком случају располагања објектима колхозне својине потпуно подударају. Могуће је чак да ови интереси буду сасвим супротни. Осим тога, ко је тај који ће оценити те интересе? Таква оцена би увек мање или више морала да буде субјективна. Стога је сасвим на месту и за колхозно право закључити да колхози имају право располагања предметима који сачињавају њихову својину у оквиру и у складу са законским и другим прописима.

Неки совјетски писци, узимајући у обзир промене у погледу круга објеката који могу бити у колхозној својини, после доношења Закона о даљем развоју колхознога система и реорганизацији машинско-тракторских станица од 1958. године, као и непосредног проширења овлашћења у пракси, сматрају да је потребно унети одговарајуће измене у члан 7. Устава СССР и у одговарајуће чланове устава савезних република. Према овим писцима, потребно је ускладити те уставне одредбе са стварним развојем и достигнућима у овој области. По овом мишљењу, требало би унети нове уставне одредбе да колхози могу имати у својини сву пољопривредну технику, све врсте пољопривредних машина, транспортних средстава, затим то проширити са привредном делатношћу колхоза и на изградњу: међуколхозних електричних централа, предузећа за производњу грађевинског материјала и других привредних објеката.

Појава међуколхозних организација показује изразито нову тенденцију у колхозном праву. Посебно по питању њиховог правног статуса и питању карактера права заједничке својине удружених колхоза. Постоји схватање да би се, с обзиром на степен подруштљавања средстава за производњу, организацију управљања и карактер делатности међуколхозних организација, све те организације могле разврстати у три групе. Прву групу би сачињавале организације које не образују заједничку својину неколико колхоза. На пример центри за исхрану међуколхозних стада стоке, који се образују ради заједничке паше. У том случају стока не постаје заједничка, не долази до сливања имовинске масе, већ стока остаје у својини сваког појединог колхоза. Друга група међуколхозних удружења је карактеристична по томе што се образује заједничка својина удружених колхоза, али управљање не врше само удружени колхози већ и одговарајући државни органи. Таква удружења би била, на пример, међуколхозни осигуравајући фондови, затим објекти који служе за подизање животног стандарда и културе колхозника: санаторијуми, школе, школски интернати, болнице, породилишта, пионирски логори и слично, а понекад и међуколхозне електричне централе. У трећу, најбројнију групу, дошла би она међуколхозна удружења која имају заједничку својину и искључиво право управљања. Циљ ових удружења је пружање услуга привредног карактера и стицање одређених прихода, зараде. То су пре свега међуколхозне грађевинске организације, предузећа за производњу грађевинског материјала, међуколхозне станице за вештачко осењавање, живинарске фарме, предузећа за прераду пољопривредних производа, организације за мелиорацију и иригацију и сл. У погледу међуколхозних електричних централа питање није јединствено решено, јер оне могу, зависно од свога карактера, припадати разним напред наве-

деним групама. И поред низа разлика, преовладало је мишљење да вредности настале на основу уговора о међуколхозној делатности припадају свим колхозима учесницима удружења. У ствари, ове новонастале вредности такође представљају колхозну својину. Самим удруживањем средстава није дошло до промене карактера својине. Реч је о заједничкој својини (сусвојини) удружених колхоза. Међутим, поред самих колхоза као учесници у изградњи и коришћењу објеката могу се појавити и друга општедруштвена правна лица и државне организације (органи), те се сматра да у овом случају настаје посебан вид заједничке својине, који се састоји од колхозне и општедруштвене са правом коришћења сразмерно учешћу у изградњи⁽⁵⁴⁾. Посебно је расправљано питање који ће се правни режим применити на тај облик својине (сусвојине), да ли правни режим колхозне или правни режим општедруштвене својине⁽⁵⁵⁾.

Совјетски правни писци, позивајући се на Резолуцију XXI конгреса КПСС, сматрају да ће се у току садашње изградње комунизма стално подизати ниво подруштвљења колхозно-кооперативне производње, да ће доћи до зближавања колхозно-кооперативне својине са општедруштвеном и нестајања граница међу њима⁽⁵⁶⁾. Ово би у првом реду требало да се оствари непрестаним јачањем недељивих фондова колхоза и развијањем међуколхозне пословне и производне сарадње⁽⁵⁷⁾. Следи да су трасирана два паралелна пута за постепено сједињавање колхозне и општедруштвене својине: постепено јачање недељивих фондова, и други, стварање заједничке својине колхоза међуколхозном делатношћу и сарадњом. Према томе, општа тенденција и у совјетској теорији и у пракси јесте постепено сливање и изједначење у будућности ова два облика социјалистичке својине у СССР.

9. *Закључак.* — У току Октобарске револуције и изградње совјетског друштва настали су нови друштвено-економски односи на совјетском селу. Ти односи су после извесних колебања (пољопривредне комуне, ТОЗ и сл.) добили своју организационо-правну форму у колхозима. Тако је појам колхоза неодојиво везан за Октобар и његовог вођу В. И. Лењина. Као што смо покушали да истакнемо, совјетска правна наука је пратила све велике промене и настојала, некада више а некада мање успешно, да пружи одговарајућа правна решења. У том настојању је и настало колхозно право као посебна грана јединственог совјетског правног система и као посебан предмет изучавања на совјетским правним факултетима. Сада је у току покрет за кодификацију колхозног права и доношење јединственог колхозног кодекса⁽⁵⁸⁾. Исто тако чине се напори за доношење нових

(54) О. С. Иоффе: Советское гражданское право, II. Лењинград, 1961, стр. 467 и даље.

(55) Д. М. Генкин: Право собственности в СССР, Госюриздат, 1961, стр. 148. Аутор је супротног мишљења и сматра да би требало применити правни режим државне својине, али допушта да се на посебним деловима могу примењивати било правни режим колхозне, било правни режим државне својине.

(56) У ставу III Резолуције XXI конгреса КПСС се каже: „У току комунистичке изградње подизаће се ниво подруштвљења колхозне производње, зближавање колхозно-кооперативне са општенародном својинном, брисање граница међу њима. Рашће и јачати недељивих фондови колхоза, шире ће се развити међуколхозне производне везе.“

(57) О. С. Иоффе: нав. дело, стр. 455.

(58) В. П. Кельдер: О совершенствовании колхозного законодательства, *Правоведение*, 1966, No 4, стр. 103—107.

Угледних правила, јер је опште уверење да су Угледна правила из 1935. године превазиђена⁽⁵⁸⁾.

Колхози као чедо Октобра показали су револуционарну виталност, били су и остали један од могућих путева изградње социјализма на селу.

Др Радомир Буровић

РЕЗЮМЕ

Колхозы и Октябрь

Автор статьи подчеркивает, что с первыми днями Октября неотъемлемо связаны глубокие перемены в общественно-экономических и правовых отношениях в советской деревне. Он напоминает, что В. И. Ленин в первый план исторических задач рабочего класса, наряду с свержением власти буржуазии, выдвигал осуществление подлинного союза крестьянства и рабочего класса. Путь к его осуществлению он видел в кооперировании сельского хозяйства. Затем автор переходит к разбору Декрета о земле и Обращения к крестьянам (1917 г.), знакомит с возникновением первых совхозов и колхозов и подвергает анализу первые правовые акты, положившие начало новой отрасли права — колхозному праву. Далее дается обзор развития колхозов и колхозной правовой теории по периодам: а) с 1917 до 1929, б) с 1929 до 1938, в) с 1938 до 1953, и г) с 1953 до наших дней. Автор подробно останавливается на вопросах правовых методов и средств для дальнейшего укрепления колхозов и колхозной системы и подвергает известной критике нарушения принципов добровольности в годы „Великого перелома“ (1929—1930 гг.).

В статье дается анализ и критика основных теорий о природе колхозов и колхозной собственности. Приводятся известные колебания в выборе правовых форм (ТОЗ, сельскохозяйственная коммуна, сельскохозяйственная артель), закончившиеся принятием колхозов как адекватной формы для социалистического строительства на селе в советских условиях. Благодаря настояниям юридической науки отразить происшедшие перемены возникло и колхозное право, как самостоятельная отрасль советского права. Автор на основании изучения новейших трудов пришел к выводу о наличии в настоящее время движения за кодификацию колхозного права и составление Колхозного кодекса.

Работа заканчивается заключением автора, что колхозы, являясь детищем Октября, доказали свою революционную жизненность, были и остались одним из возможных путей к социалистическому строительству в деревне.

S U M M A R Y

Kolkhozes and October

The author stresses in the article that the deep change of the socio-economic and legal relations in the Soviet village are inseparably connected with the first days of October. He recalls that V. I. Lenin put in the first plan of historical tasks of the working class achievement of a true alliance between peasant and working class, alongside with abolishment of the bourgeois power. He saw the way of achieving this through cooperation in agriculture. The Decree on Land and the Message to Peasants About Land of 1917 are further analyzed. The establishment of the first sovkhoses and kolkhozes is shown and the first legal documents, that constitute the beginn-

⁽⁵⁸⁾ О. С. Колбасов: Конференция по теоретическим проблемам будущего Примерного устава сельскохозяйственной артели, *Советское государство и право*, 1966, № 3, стр. 94—98.

ing of a new branch of law — kolkhoz law, analyzed. Development of kolkhozes and the kolkhoze legal theory in stages is also reviewed, viz: (a) from 1917 to 1929; (b) from 1929 to 1938; (c) from 1938 to 1953; and (d) from 1953 on. A special attention is devoted in the article to the question of legal methods and means for further development of kolkhozes and the kolkhoze system, and a definite critique of the breaking of the principle of voluntariness in the years of the "great turning-point" is given.

The article analyzes and criticizes the basic theories on the character of kolkhozes and kolkhoz property. A certain hesitation is evident as to the choice of the legal form (TOZ, agricultural commune, agricultural ARTEL cooperative), but finally adopting of the kolkhoz as an adequate form for building socialism in the village under the Soviet conditions. Through the efforts of the jurisprudence to keep up with the changes, the kolkhoz law was born as a special branch of the Soviet legal system. The author, through the study of the latest papers from this field, concludes that a movement for codification of the kolkhoz law and for enacting a kolkhoze code is now under way.

Kolkhozes as the progeny of the Revolution proved, concludes the author, to have a revolutionary vitality, that they were and still are one of possible ways of building socialism in the village.

R É S U M É

Les kolkhozes et la Révolution d'Octobre

L'auteur met en relief dans cet article qu'aux premières journées de la Révolution d'Octobre se rattache d'une manière incoercible les changements profonds des rapports socio-économiques et juridiques dans le village soviétique. Il rappelle que V. I. Lénine a posé au premier plan des devoirs historiques de la classe ouvrière — outre l'abolition du pouvoir de la bourgeoisie — la réalisation véritable de l'alliance entre les paysans et la classe ouvrière. Il a aperçu la voie de cette réalisation par le moyen de la coopération dans l'agriculture. Ensuite les analyses ont été effectuées du Décret sur la terre et la Recommandation paysanne relative à la terre de 1917. La naissance des premiers sovkhoses et kolkhozes a été exposée et les premiers actes ont été analysés qui forment l'embryon de la nouvelle branche du droit — le droit kolkhozien. L'auteur étudie ensuite le développement des kolkhozes et de la théorie juridique kolkhozienne suivant les périodes, à savoir: a) de 1917 à 1929, b) de 1929 à 1938, c) de 1938 à 1953 et d) de 1953 et ultérieurement. La question des méthodes et des voies juridiques pour l'édification ultérieure des kolkhozes et du système kolkhozien a été l'objet d'une étude spéciale, et la critique déterminée a été formulée de l'abolissement du principe de la participation bénévole dans les années de la «grande désagrégation» — 1929—1930.

Dans l'article a été analysé et la critique a été exposée des théories fondamentales relatives au caractère des kolkhozes et de la propriété kolkhozienne. Certaines hésitations ont été exposées au sujet du choix de la forme juridique (TOZ, la commune agricole, la coopérative de travail agricole), ainsi qu'à la fin de cette analyse le kolkhoze a été reconnu en tant que forme adéquate pour l'édification du socialisme au village dans les conditions soviétiques. C'est précisément grâce aux efforts de la science juridique, qui a suivi de près ces changements, que le droit kolkhozien s'est formé en tant que branche spéciale du système juridique soviétique. En se basant sur l'étude des travaux les plus récents dans ce domaine, l'auteur est arrivé à la conclusion qu'une tentative est actuellement en cours qui a pour but la codification du droit kolkhozien et l'adoption d'un code kolkhozien.

Les kolkhozes qui sont le fruit précieux de la Révolution d'Octobre conclut l'auteur, ont fait preuve d'une vitalité révolutionnaire, ils étaient et ils sont restés l'une des voies possibles de l'édification du socialisme au village.